

*Руслана Ляшенко,
к.ю.н., завідувач кафедри правознавства
Житомирського національного
агроєкологічного університету*

КРИТИКА ЯК СКЛАДОВА ПРАВОВОЇ АРГУМЕНТАЦІЇ

У сфері права важливим засобом переконання є правова аргументація. Для сучасної юридичної науки проблематика правової аргументації є актуальною, оскільки сфера її застосування доволі широка. Правова аргументація займає вагоме місце у сфері правотворчості, правотлумачення, юридичній практиці. Без правової аргументації неможливо уявити процес правового виховання, правової освіти і науки. Недивлячись на вагоме значення правових аргументів та аргументації у різних сферах права, учені-юристи одноставно вказують на недостатню розробленість цієї проблематики у юридичній науці. Дана проблематика є складною і багатоаспектною, оскільки правова аргументація є явищем системним і складається з багатьох складових елементів. До таких елементів можна віднести доказування, переконання, обґрунтування тощо. Проте, як свідчать реалії сьогодення, все більше значення в системі правової аргументації займає критика. Саме критика є ефективним засобом виявлення, вирішення і подолання суперечностей. На вагому роль критики у свій час звернув увагу видатний представник західної філософської думки К. Поппер. Він є засновником напряму – критичний раціоналізм. Найбільш важливим методом наукового дослідження К. Поппер вважає раціональну дискусію, що передбачає критичний аналіз тієї чи іншої проблеми. Саме у цьому й полягає основна ідея критичного раціоналізму.

В.М. Баранов розглядає критику як інструмент реалізації аргументації, її різновид. На думку ученого, критика є одним із важливих засобів сучасної правової дійсності, що передбачає

спростування неприйнятних правових ідей, юридичних конструкцій, дефініцій¹.

М.О. Трусов, досліджуючи проблеми критики змісту права, зазначає, що критика дозволяє виявити у змісті права протилежні потреби та інтереси, розкрити їх, дати їм відповідну оцінку. Критика змісту права дозволяє успішно вести боротьбу за відображення в нормах права волі та інтересів різних соціальних суб'єктів, цінностей та ідеалів, домінуючих на певному етапі, об'єктивно сформованих суспільних відносин. Критика змісту права є найважливішим інструментом вирішення протиріч, виявлення та викорінення недоліків у законодавстві².

Термін «критика» (грец. *kritik* – мистецтво розбирати, судити) означає вирішення суперечностей. Виявляючи суперечності, помилки і недоліки, критика сприяє їх усуненню. Будь-яка критика включає не лише детальний аналіз об'єкта, але й висновок щодо нього. Об'єктами критичного аналізу можуть бути різні явища правової дійсності. Зокрема, можна говорити про критику праворозуміння, правотворення, критику джерел права, реалізації права, критику юридичного процесу, правового виховання, правосвідомості тощо. Звичайно, усі напрями критики пов'язані між собою і є взаємозалежними.

Поділяючи погляди В.М. Баранова, найбільш перспективним напрямом правової критики є критика законодавства.

П.В. Ремизов під критикою законодавства розуміє негативне судження індивіда, державної чи громадської організації щодо окремих нормативно-правових актів або їх комплексів, що є результатом законної творчо-пошукової, пізнавально-оціночної, аналітичної розумової діяльності, здійснюваної на основі самобутніх принципів, що виконує специфічні функції для підвищення якості правових актів з метою забезпечення гідного

¹ Баранов В.М. Специфика юридической аргументации в процессе критики законодательства / В.М. Баранов // Юридическая техника. Ежегодник. Третьи Бабаевские чтения: Юридическая аргументация: теория, практика, техника. – Нижний Новгород. – 2013. – № 7. – Ч. 1. – С. 23–24.

² Трусов Н.А. Роль аргументации в критике содержания права / Н.А. Трусов // Юридическая техника. Ежегодник. Третьи Бабаевские чтения: Юридическая аргументация: теория, практика, техника. – Нижний Новгород. – 2013. – № 7. – Ч. 1. – С. 342.

життя людини¹. Від критики законодавства необхідно відрізнити критику і самокритику законодавця. Не можна змішувати: а) автора закону і осіб, які забезпечують його техніко-юридичне проходження в законодавчому органі; б) колектив законодавців і керівника суб'єкта законотворчості; в) з юридичними – політичними, моральними, релігійними, особистісними аргументи.

Критика законів є невід'ємним структурним елементом правової аргументації, що містить елементи критики, але не може обмежуватися лише нею. Основним призначенням критики законодавства, на думку В.М. Баранова, є спростування позиції законодавця у конкретній ситуації. Спростування немислиме без аргументації. Заперечуючи певну позицію законодавця, слід пропонувати свій варіант, доводячи істинність своєї позиції і хибність іншої. Критика законів вимагає особливого обґрунтування. Вона не може здійснюватись шляхом загроз, маніпуляцій тощо. Змусити погодитися з критикою закону можуть лише переконливі, незаперечні аргументи, а не перераховані вище свідомо недобросовісні або сумнівні прийоми².

На нашу думку, критика, яка містить розумні міркування та аргументи, є необхідним елементом процесу законотворчості. Критика повинна супроводжувати закон у процесі його реалізації, інакше він перестає бути дієвим. Критичний аналіз діючих законів сприяє їх удосконаленню, шляхом прийняття змін та доповнень.

Інша проблема – це прийняття, законів, що забороняють критику. У 2012 році певний резонанс викликав Закон України «Про правила етичної поведінки» від 17. травня 2012 року. У ст. 12 цього закону сформулювало положення, згідно з яким передбачено формування довіри до влади. Зокрема, «особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, забезпечують позитивну репутацію органів державної влади, органів місцевого самоврядування, всіляко сприяють зміцненню довіри громадян до влади, утверджують чесність, неупередже-

¹ Ремизов П.В. Критика законодательства: теория, практика, техника: автореф. дис... канд. юрид. наук / Ремизов Павел Владимирович. – Н. Новгород, 2012. – С. 12.

² Баранов В.М. Вказ. Праця. – С. 23-24.

ність та ефективність влади»¹. Так, представники тодішньої опозиції, визнали даний Закон механізмом тиску на опозицію, що забороняє критику влади. На наше переконання, дана норма не містить жодних заборон, спрямованих на обмеження свободи слова представників влади, а, навпаки, заохочує їх поведінку і є нагадуванням про порядність, толерантність і відповідальність перед виборцями.

Сьогодні гучний резонанс викликав законопроект № 2225 «Про внесення змін до Кримінального кодексу України» від 24.02.2015 року стосовно захисту та збереження авторитету держави. Даним проектом пропонується карати громадян за критику влади виправними роботами на строк до 2-х років, арештом до 2-х місяців або позбавленням волі терміном до 3-х років. Стосовно даного законопроекту, то, вважаємо, що критика, якщо вона підкріплена розумними аргументами, зашкодити не може, а навпаки, стимулюватиме роботу державних органів і структур.

Підводячи підсумок, варто наголосити, що не було, немає і навряд чи з'явиться в майбутньому держава, що володіє ідеальною системою законодавства, яке б ніколи і ніким не піддавалось критиці. Критика – постійний «супутник» законодавства, від функціонування якого значною мірою залежить ступінь його досконалості та ефективність реалізації. Шляхами підвищення якості критики та правової аргументації є розвиток правової культури, удосконалення правотлумачної діяльності, громадський контроль за діяльністю законодавчих органів.

¹ Закон України «Про правила етичної поведінки» від 17.травня 2012 року // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 14. – Ст.94.